

Válka, Josef

Palacký a francouzská liberální historiografie

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1986, vol. 35, iss. C33, pp. [101]-109

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101945>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JOSEF VÁLKA

PALACKÝ A FRANCOUZSKÁ LIBERÁLNÍ HISTORIOGRAFIE

Vztah Fr. Palackého k francouzské liberální historiografii druhé třetiny 19. století má význam nejen pro poznání historiografického díla našeho velkého dějepisce, ale i pro poznání českého historického a politického myšlení kolem poloviny 19. století. Dosud není dostatečně objasněno, do jaké míry ovlivnila francouzská liberální historiografie, jedna z nejdůležitějších evropských škol první poloviny 19. století, Palackého filozofii a teorii dějin. Nabízí se pochopitelně srovnání díla Palackého a francouzských historiků. Posléze nebyl dostatečně prozkoumán přímý vliv francouzských historiků a ideologů na české intelektuální prostředí a na českou politiku.¹

* * *

Palacký je současníkem plejády významných francouzských historiků druhé třetiny 19. století.² Jejich hlavní díla, která vytvořila jak romantickou, tak liberální vizi středověké i moderní historie a ve kterých je vyjádřena explicitně i implicitně jejich ideologie a filozofie dějin, vycházela v prvních vydáních od poloviny dvacátých let 19. století, tedy v době, kdy sám Palacký zahájil a rozvíjel svou literární činnost.³ Je však velmi málo pravděpodobné, že by Palacký studoval hlouběji díla těchto historiků již ve dvacátých a třicátých letech. Fenomén Francie byl sice v Palackého kultuře i v jeho prožitku dějin obsažen, ale sledujeme-li jeho deníky a zápisky z dvacátých a třicátých let, které si pečlivě vedl a které se dochovaly, nacházíme v nich poměrně málo francouzských autorů.⁴ Studoval Napoleonovy paměti a knihu Mme de Staël "De l'Allemagne", ale žádné soudobé francouzské historické dílo v jeho záznamech nenacházíme. Jeho čtenářský zájem je v této době zaměřen vysloveně na Angličany a Němce. Ve třicátých letech je již plně absorbován historiografickou prací a jeho zájem o evropský vědecký život pochopitelně slábně. Politické revue třicátých a čtyřicátých let byly zřejmě hlavním zdrojem informací o politickém a vědeckém dění, ale v Praze se četly především časopisy německé.

Můžeme však zjistit téměř přesné datum, kdy se Palacký seznámil důkladně s francouzskou historiografií a začal ji studovat a propagovat. Roku 1844/5

byl Palacký se svou nemocnou manželkou na léčení v Nizze a jako obvykle trávil lázeňský pobyt studiem a prací. V jeho záznamech z tohoto pobytu se dochovalo několik listků, na kterých jsou uvedeny koupené knihy a časopisy. Jsou zde díla historická a několik ročníků Revue des deux mondes, které zdě prostudoval. A dne 14. 1. 1845 píše Palackému Tomek: „Děkuji Vašnosti velmi za zprávu o Thierrym a Guizotovi, která mi tím potěšitelnější jest, protože mi ráčíte vyhlídku činiti, že je též poznati mám. Něco podobného jsem tušil z některých zpráv o dílech jejich, ale toho ovšem se jen na málo, a vždy s nějakou pokličkou dostává v německých časopisech. Představuji si to zvláště za důležité v ohledu na historii městského zřízení“.⁵ Můžeme tedy považovat polovinu čtyřicátých let za datum, kdy se Palacký setkal a seznámil podrobně s dílem francouzských soudobých historiků, zejména Guizota a Thierryho a začal propagovat jejich studium. Od té doby je již Palackého zájem o francouzskou historiografii a liberální ideologii stálý a systematický. Nejlépe o tom svědčí jeho knihovna, ve které byly všechny významné spisy Guizota, Thierryho, Migneta, Thierse, Chateaubrianda, Baranta, Tocquevilla, Micheleta aj., vesměs ve vydáních z padesátých až sedmdesátých let.⁶

Palackého kontakty s francouzskou liberální historiografií dosahují vrcholu v padesátých letech. Není pochyb o tom, že právě doktrinářský liberalismus Guizotova směru ovlivnil jeho politické postoje v revoluci 1848⁷ a v padesátých letech: konstituční monarchismus, snahy o prosazení základních buržoazních ústavních svobod, boj jak proti restauraci — což v Rakousku znamenalo návrat k Metternichovu režimu — tak proti radikálnědemokratickým a socialistickým ideám. Jestliže v době revoluce měla tato politika konservativní ráz,⁸ stala se ve změněných poměrech neoabsolutismu zbraní proti restauraci. Palacký, který byl od počátku padesátých let postupně vyřazován nejen z politického, ale i z kulturního národního života, odmítal neoabsolutismus přijmout. Považoval nástup absolutismu za krok zpět v dějinném vývoji a novou situaci pouze za dočasnou. Nesnažil se přejít, a také nemusel, jako někteří liberálové předbreznové doby a roku 1848 včetně jeho žáka Tomka, na vládní pozice a do konservativního tábora.⁹ Nepřihlížel však poměrům nečinně a neuzavřel se do izolace. Právě v této době psal a publikoval česky nejdůležitější partie českých dějin o husitství a poděbradské době, které byly zamýšleny, a také pochopeny, jako nepřímá polemika s neoabsolutismem. Nacionální tón Dějin se proti pasážím publikovaným v předbreznové době radikalizoval.¹⁰ Součástí jeho boje proti restauraci je i propagace děl francouzské liberální historiografie a publicistiky v českém prostředí.

Roku 1851 vychází u Palackého nakladatele Tempského český překlad Guizotových „Dějin vzdělanosti v Evropě“, který pořídil a předmluvou opatřil Palackého syn Jan. Uvádí zde, že by se neodvážil s touto začátečnickou prací předstoupit před veřejnost, „kdyby mně byl milený otec snažným přehlednutím celého díla smělosti nedodal“. Kniha je doplněna překladem vybraných částí Guizotových *Essai sur l'histoire de France*, a to O zřízení městském v říši Římské, O povaze zřízení lenního, O příčinách vzniku vlády ústavní v Anglicku, a stručnými poznámkami. Z podnětu svého otce překládal Jan Palacký i další významná díla francouzských historiků. Některé pasáže Thierryho *Dějin merovejských králů* vyšly v první polovině padesátých let v Květech, značná část překladu však zůstala v rukopise. Roku 1850 vydal Jakub Malý upravený a rozšířený překlad Thiersova pojednání O majetnosti (*De la propriété*)

a týž autor pořídil i výbor z Mignetových Dějin francouzské revoluce. Palacký zdůvodňoval tyto překlady mimo jiné nutností vymanit se z vlivu „němec-tví“.¹¹

V padesátých letech dochází také k pokusům o osobní kontakty Palackého s francouzskými historiky a o informování francouzské veřejnosti o české problematice. Palacký jezdí nadále do Nizzy, mimo jiné „nadýchat se svobodného vzduchu“. V pařížské emigraci žije jeho syn Jan a zeť F. L. Rieger, kteří ve svých dopisech podávají Palackému podrobné informace a událostech a situaci ve Francii a snaží se mu zprostředkovat některé osobní styky.¹² Jan Palacký, který je v této době frankofil a píše francouzsky své německé matce, se s některými historiky sešel a předal A. Thierrymu díla svého otce. Česká otázka konečně začala pronikat do francouzské publicistiky.¹³ Palacký navázal kontakty s autory Revue des deux mondes, nejdříve s Bulozem a pak s Tallandierem, kteří začali referovat zasvěceně o Čechách. Roku 1855 vyšel v této revui Tallandierův článek „Historie a historik Čech Frant. Palacký“. Osobní kontakty s francouzskými historiky však nenavázal. V Paříži se Palacký zastavil nakrátko roku 1852 a sešel se zde s Mickiewiczem. Rieger si ve svých listech stěžoval, že v Paříži je situace pro Čechy málo příznivá a že veřejné mínění je zde ovládáno Poláky a Maďary. Češi platili za beznadějně konservativce. V pozdějších letech Palackého kontakty s Francií slábne a slabne i jeho zájem o tuto zemi. V Idei státu rakouského odmítl Palacký francouzský centralismus a byrokratismus, v nichž viděl protiklad federalismu.¹⁴ Trpce si stěžoval na pramalý zájem Francouzů o české záležitosti. A v posledním období života se obrací definitivně ke slovanskému Rusku.

* * *

Palacký se tedy seznámil s francouzskou liberální historiografií již jako myšlenkově vyzrálý a vlastně „hotový“ vědec. Toto střetnutí je vlastně střetnutím paralelních duchovních a politických tendencí, které mají podobné zdroje. Řada nápadných shod existuje i v biografiích Palackého a Guizota především.¹⁵ Oba historiky spojuje rodová evangelická tradice a výchova. Guizot pochází z rodiny hugenotské, Palacký českobratrské, oběma se dostalo přibližně stejného náboženského vychování. Ale nejen to. Oba jsou po celý život poznamenáni mentalitou protestantství. Jejím projevem není jen morální rigorismus, kult práce, ale i jistý citový chlad v osobních vztazích a sociální strohost, která vede u Guizota k radě chudým, aby se obohacovali a tím řešili svou situaci sami. Palacký dovedl velmi cílevědomě jít po své dráze, aniž by, pokud víme, porušil své morální zásady, např. v manželství, u jehož počátků nemůžeme vyloučit určitý kalkul. Nikdy neztrácel ze zřetele a neopustil „službu národu“, ale dovedl ji spojit s prozíravým materiálním zajištěním vlastní existence. Od mládí byl vychován zachovávat i uvnitř rodiny „smlouvy“ a splácení vzájemných dluhů a služeb.

V životě Palackého i Guizota se objevují situace, příznačné pro geniální mladé muže z nižších společenských vrstev, které jsou skvěle popsány v Stendhalových a Balzacových románech. Například rozhodující vliv kultivované zralé ženy v kritickém období života nadějného mladého muže, kdy vstupuje do vyšší společnosti a zahajuje kariéru. Situaci Juliána Sorela a paní de Rênal — bez tragického vyústění — najdeme jak u Palackého v jeho vztahu k paní

de Zerdahely, tak u mladého Guizota. Další životní osudy se však u obou mladých mužů vlivem vnějších okolností velmi liší. Oba však spojují historiografii úzce a organicky s praktickou politikou. Guizot se vrhl v mladém věku do veřejného života a již v pětadvaceti letech byl blízko u vládního kormidla, aby se ho po roce 1840 skutečně ujal, a byl pak svržen právě v době, kdy Palacký na politické kolbiště vstupuje. Palackého odmítnutí pastorské dráhy i úřednické kariéry kvůli „službě národu“ bylo ovšem také politickou volbou. V rakouských poměrech byla v předbřeznové době kulturní a vědecká práce jedinou možnou formou práce politické. Roku 1848 byl pak přechod ke skutečné politice zcela plynulý a také Palackému bylo nabízeno ministerské křeslo. I když se nestal nikdy členem vlády, bylo jeho postavení v národě snad významnější než u jeho francouzských ministerských kolegů.

Ale přece jen je ve vztahu k politice jeden z podstatných rozdílů ve struktuře osobností těchto dvou mužů. Zatímco Guizot byl svého druhu geniální politický praktik a všechno ho k politické praxi přitahovalo, zůstával Palacký i v době své politické činnosti v podstatě učencem, který byl do politiky vržen nezávisle na své vůli. Guizot byl jedním z velkých řečníků své doby a k vědě se uchýloval, když byl z politiky vyřazen. Palacký nebyl nikdy hvězdou sněmovních tribun, mluvil na veřejnosti málo a nerad, a nejlépe se vždy cítil u svého pracovního stolu nebo v archivu.¹⁶

Ale vraťme se ještě k duchovnímu vývoji obou historiků. Kromě protestantského východiska spojuje Palackého s Guizotem také tradice výchovy a původní filozofická orientace. Oba mají, stejně jako všichni vzdělanci jejich doby, hluboké humanistické vzdělání, to jest školu řeckých a římských klasiků. Oba jsou podrobně seznámeni s osvícenstvím a oddáni jeho ideám. Ale co je nejdůležitější, oba procházejí v rozhodujícím období svého duševního vývoje intenzivním vlivem Kantovým a Herderovým. U Kanta získávají pevnou filozofickou základnu svého racionalismu a moralismu, u Herdera víru v pokrok a humanitní ideály. Guizot spojuje pokrok civilizace s Francií, Palacký se Slovanstvem. A ještě jedna výmluvná shoda: žádný z nich nepodlehli Hegelovu vlivu.

* * *

Jak mohl tento poslední velký ideový a historiografický proud, s nímž se Palacký vyrovnával, ovlivnit jeho koncepci a způsob zpracování českých dějin a jaké jsou v historickém myšlení a díle Francouzů a Palackého shody a rozdíly? Opět můžeme pouze naznačovat.¹⁷

V době, kdy se Palacký hlouběji seznámil s francouzskou historiografií, měl již zpracovány a vydány velké pasáže českých středověkých dějin a stál na prahu zpracovávání husitské revoluce. Na dějiny středověku tedy nemohla mít francouzská historiografie rozhodující nebo velký vliv, a ani v dalších vydáních Palacký svůj text téměř neměnil.¹⁸ Středověk byl u Palackého ovšem, jak mu bylo vytýkáno, pouze úvodem k vlastnímu jádru jeho práce, a tím bylo husitství. Dějiny husitské revoluce však píše právě v době, kdy jeho kontakty s francouzskou historiografií vrcholí.

Nechceme tvrdit, že by Palackého dějiny husitství vypadaly podstatně jinak, kdyby k jeho setkání s Francouzi nedošlo; ale je nepochybné, že toto setkání Palackého obraz husitství ovlivnilo. Palacký znal nepochybně dějiny

francouzské revoluce již dříve, ale teprve liberální historikové třicátých a čtyřicátých let provedli takovou analýzu revoluce, která Palackému vyhovovala a mohla se stát i modelem pro „první revoluci evropského novověku“. Liberální historikové ukázali nutnost a oprávněnost revoluce jako zákonitého jevu, který rozmetal přežitý starý režim. Odsuzovali revoluční teror a nejradiálněji proudy, ale hájili prosazení buržoazních svobod a pozitivní výsledky revoluce, to jest porážku feudálního absolutismu a vítězství konstituční a parlamentní formy vlády. Tito historikové ukázali konečně úlohu společenských tříd v revoluci, především buržoazie, ale i lidových mas. Revoluce byla ve svém celku představována jako produkt dějinného vývoje a jako faktor historického pokroku.

Palackému tento koncept revoluce musel pomáhat pochopit husitství jako revoluční akci s novodobým obsahem. Čím bylo husitství před Palackým? Náboženskou válkou, kterou vykládala evangelická historiografie jako součást církevních dějin, a katolická historiografie jako kacířské hnutí. Pro osvícenství bylo husitství projevem náboženského fanatismu a středověké víry. Teprve Palacký vyložil husitství přesvědčivě jako široké hnutí, které překračovalo náboženský rámec směrem k obecným ideám svobody a pokroku a mělo nacionální a třídní povahu. Celé jeho pojetí a jazyk, kterého při líčení husitství použil, nevychází jen ze studia pramenů, ale z prožitku revoluční doby a z četby liberálních interpretací francouzské revoluce. Jen tak mohl vzniknout onen monumentální obraz husitské revoluce, který byl velkým vědeckým dílem, ale přitom promlouval k současnosti.

Husitství je ovšem součástí obecné dějinněfilozofické koncepce, kterou měl již Palacký před setkáním s francouzskými historiky vytvořenu. Palacký si mohl u Guizota a dalších liberálních historiků svou koncepci a filozofii dějin pouze ověřit a potvrdit. I to je zřejmě důvod, proč Guizota tak obdivoval. Dějiny jsou pro oba kontinuální proces, směřující k určitým cílům. Palackého hodnotový svět je téměř totožný s hodnotovým světem Guizota a ostatních liberálních historiků. Také on chápe dějiny jako dějiny společnosti, civilizace a národů. Také jeho historiografie je historiografie heroická, historiografie velkých událostí, bojů, velkých ideových zápasů. Vnitřní rozpory jsou hnací silou dějinného procesu. Toto obecné schema historiografie 1. poloviny 19. století je však naplňováno různým obsahem. V této náplni dějinněfilozofického schématu, v konkrétním pojetí národních dějin, které učinil Palacký předmětem své celoživotní práce, se musel s francouzskými historiky rozcházet.

Ale rozcházel se s nimi i v metodě historické práce. Jako badatel stál Palacký před řadou heuristických a kritických problémů, které byly již ve Francii vyřešeny, nebo které liberální historikové pomijeli. Velkými kritickými a edičními pracemi, jejichž východiskem byl osvícenský kriticismus, zprostředkovaný mu Dobrovským, se Palacký dostával do blízkosti historického myšlení a metod Monument a německé vědy. Francouzská historiografie byla u Guizota silně rétorická, u Micheleta silně literární a u Migneta a Thierse publicistická. Tito historikové vydali své velké práce v poměrně mladém věku a bez velké „odborné“ přípravy. Měli ovšem k dispozici tradici historického bádání, edice pramenů, a psali o moderních dějinách, většinou ve formě úvah o známých událostech a osobnostech. Mediévisté Thierry nebo Barante vycházeli z kronik a neměli před sebou balvan problematických a problematizovaných pramenů. Palacký chtěl spojit kritické zvládnutí pramenů s plastickou rekon-

strukcí dějin a vyhnout se nahrazení historie filozofií dějin: „Mnozí schvalovaliť arci za prostředeck, utéci se k módě věku našeho, jenž floskulemi vševědoucích soustav filosofických obalovati učí všechny výjevy, kterým musíme navrátiti forem jejich plastických: já však vyznám se upřímně, že nelibuji sobě v horování onom neomylném, kteréžto zasahuje daleko za meze zkušenosti a smyslovosti, s historií mnohem častěji se chybuje, nežli setkává“.¹⁹ Palacký psal české dějiny skutečně jako plastickou rekonstrukci obrazů. Dějinněfilozofický přístup k těmto „obrazům“ je však přítomen jak v základech jeho dějepisectví, tak v úvahových exkurzech, které do jeho Dějin po roce 1848 stále častěji vkládal.²⁰

Značné rozdíly mezi Palackým a francouzskými historiky se projevují v základním pojetí dějin národa a třídního boje. Francouzská historiografie první poloviny 19. století „objevila“ poprvé v dějepisectví fenomén třídního boje. Dějiny Francie — a evropské civilizace — se jeví jako emancipační proces buržoazie — měšťanstva, které bylo ztotožněno s národem a národ s civilizací. Francie je podle Guizota „le pays le plus civilisé“. Je to historiografie jak anti-feudální, tak antiproletářská; dává politickému boji buržoazie proti aristokracii i proti dělnictvu historickou dimenzi a historický podklad. Již ve středověku jsou v tomto pojetí základem národa a tvůrcem hodnot městské vrstvy. Základem národa bylo galorománské obyvatelstvo městských obcí, které bylo ve středověku pokořeno nejen třídně, ale i národně nepřátelskou šlechtou, to jest germánskými Franky. V anglických dějinách sehráli podobnou roli Normané. Emancipační boj komun a měšťanstva pak přechází v moderní revoluce a původní národ dosahuje bojem proti aristokracii opět svobody a pravé existence. „Depuis plus de treize siècles, le peuple vaincu luttait pour secouer le joug du peuple vainqueur. Notre histoire est l'histoire de cette lutte. De nos jours une bataille décisive a été livrée; elle s'appelle la Révolution“.²¹

Palacký nepřijímal tuto koncepci národa a třídního boje, protože se domníval, že české dějiny probíhaly jinak a protože současnou společenskou a politickou situaci národa si nechtěl dlouho představit bez pomoci šlechty pro národní věc. Měšťanstvo bylo fatálně slabé. Jak politické tak historické myšlení reflektovalo v polovině 19. století jinou společenskou situaci než jaká existovala ve Francii.²² Nacionálně chápaná česká historie nemohla být také dost dobře vyložena jako emancipační proces měšťanstva proti šlechtě: ve středověku je šlechta česká, měšťanstvo do značné míry jazykově německé. Pro Palackého není tedy základem a východiskem národní existence měšťan a městská komuna, ale svobodný zeman. Tím se ovšem musí změnit celé pojetí feudalismu a emancipačního zápasu. Pro Palackého není cizím prvkem v národě šlechta, ale celý feudální systém, který byl slovanským Čechům se svou společenskou hierarchií a nesvobodou i se svými bojovnými vlastnostmi vnucen německou kolonizací a pronikáním „germánských“ feudálních mravů do vládnoucí rodiny a do aristokracie. Třídní interpretace českých dějin je tím ovšem oslabena a namísto sociologické analýzy nastupuje mytizovaný „národní duch“ jako demiurg dějin. Nejstarší dějiny jsou obdobím demokratických „slovanských řádů“. Tento koncept vytváří obraz nejstarších českých dějin u Palackého daleko více než podvržené Rukopisy, které jsou produktem tohoto konceptu. Ale současně s historickou mytizací proniká do obrazu nejstarších dějin představa o liberální společnosti jako společnosti ideální a společnosti, ke které se moderní doba vrací. Palacký tedy uchovává v této mystifiko-

vané podobě liberálnědemokratický ideál, ale zbavuje jej třídního rázu a umísťuje do bájně minulosti, do původního stavu, ale také do „ducha národa“, procházejícího celými dějinami. Ty jsou pak namísto kolbiště tříd kolbištěm různé povahy národního charakteru. V husitství a v moderní době se slovanský liberálnědemokratický duch historicky prosazuje.

Tato konstrukce pomohla Palackému orientovat se v ideovém světě husitské revoluce, ale zabránila mu plně ocenit zde úlohu měšťanstva a společenskou povahu hnutí. K největšímu zkreslení historických procesů však vedla mytizace národního ducha a svobodného zemana při zpracování jagelonského období. Zde měl měšťanský historik příležitost poznat a ocenit třídní zápas měšťanstva a feudálů, který probíhá přímo, bez náboženského ideologického vyjádření, a vede téměř k „občanské válce“. Ale právě nedostatek „ideí“ v tomto zápase, jeho materiální a sociální povaha, nedostatek „vyšších cílů“ považoval Palacký za důkaz úpadku národa a ducha svobody. Takže definitivní prosazení feudalismu a zánik svobodného zemana-sedláka nastává právě v této době.

* * *

Palacký má ke Guizotovi a francouzským liberálním historikům nejbližší v té oblasti, kterou označujeme za dějinněfilozofické koncepce. Nelze však říci, že by tyto koncepce přejal — směřoval k nim samostatně ze stejných ideových zdrojů, hodnot a kulturních postojů. Palacký našel ve francouzské liberální škole autoritativní potvrzení své filozofie dějin a svého politického názoru a mohl jej značně prohloubit.

V konkrétním obrazu historie, to jest národních dějin, naplňuje Palacký liberální dějinněfilozofické schema interpretacemi, které se od pohledu a hodnocení francouzských historiků značně liší. Tento rozdíl je dán rozdílností sociálněpolitické situace Francie a střední Evropy a rozdílností historické látky. České dějiny nenavazují na antiku, vývoj měst je zde opožděn a nacionálně komplikován, šlechta je ve středověku nositelem národního politického vědomí a Palacký se nevzdával nadějí na spolupráci se současnou šlechtou. Nemohl tedy vytvářet vysloveně třídní buržoazní koncept národních dějin v té formě jak tomu bylo u francouzských historiků. Nicméně liberálnědemokratická povaha jeho myšlení je v obrazu i filozofii českých dějin obsažena. Vztah k francouzské liberální historiografii je vyjádřením rozdílných společenských situací, ovlivňujících myšlení historiků, i dalším důkazem originality a konkrétnosti Palackého dějepiscectví.

Poznámky

¹ O francouzské historiografii 19. století kromě standartních příruček psali Rejzov, B. G.: *Francuzskaja romantičeskaja istoriografija (1815—1830)*, Leningrad 1956; Stadler, P.: *Geschichtsschreibung und historisches Denken in Frankreich 1789—1871*, Zürich 1958; Haac, O. A.: *Les principes inspireurs de Michelet, sensibilité et philosophie de l'histoire*, Paris 1951; Serejski, M.:

Joachim Lelewel et la science historique de son temps, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1973. V naší literatuře Kudrna, J.: *Kapitoly z dějin historiografie a filozofie dějin*, 4. vyd., Brno 1977, skriptum; Marek, J.: *Tradice osvícenství a moderní historiografie*, ČSČH 1964, č. 4, s. 398—419. Z novější literatury o Palackém: Jetmarová, M.: *František Palacký*, Praha 1962; Machovec M.: *František Palacký a česká filozofie*, Praha 1961; Plaschka, R. G.: *Von Palacký bis Pekař. Geschichtswissenschaft und Nationalbewusstsein bei den Tschechen*, Graz—Köln 1955; Zacek, J. F.: *Palacký. The Historian as Scholar and Nationalist*, The Hague 1970; Popelová, J.: *Palackého filozofie českých dějin*, FČ, 24, 1976, s. 562—574. Na závažnost vztahu Palackého k francouzské liberální historiografii poukázal K. Kosík, *Česká radikální demokracie. Příspěvek k dějinám názorových sporů v české společnosti 19. století*, Praha 1958, s. 427. Autor této stati se zabýval vztahem Palackého k francouzské historiografii v habilitační práci J. Válka, *František Palacký. Pojetí českých středověkých dějin a teorie dějepiscství*, Brno 1964, rukopis. O tuto práci a její materiál se tato stať opírá. Stručný výťah byl publikován ve studiích J. Válka: *František Palacký — historik*, in: *Památník Palackého 1798—1968*, Ostrava 1968, uspořádal M. Myška; Válka, J.: *La théorie de l'histoire chez Palacký*, SPFFBU 1967, C 14, s. 79—100.

² Palacký 1798—1876; Barante 1782—1866; Guizot 1787—1874; Thierry 1795—1856; Thiers 1797—1877; Mignet 1796—1884; Michelet 1796—1884.

³ Guizot, Fr.: *Histoire de la révolution d'Angleterre — 1826; Histoire de la civilisation en Europe et en France — 1828—1830; Essai sur l'histoire de France — 1839*. Thierry, A.: *Conquête de l'Angleterre par les Normands — 1825; Lettres sur l'histoire de France — 1827*; Thiers, A.: *Histoire de la révolution française — 1824—1827*; Mignet, Fr.: *Histoire de la révolution française de 1789 à 1814—1824*; Michelet, J.: *Précis de l'histoire moderne 1827; Histoire de France — 1833—44*.

⁴ Neúplná publikace deníků in *Františka Palackého korespondence a zápisky I—III*, vydal No- váček V. J., Praha 1898—1911.

⁵ Archiv Památníku národního písemnictví, Praha, Pozůstalosti Tomek 11 B 9.

⁶ Katalogy Palackého knihovny v Archivu Národního muzea, Praha.

⁷ Výslovně si na to stěžuje J. V. Frič: „Palacký... vypěstoval sobě z... státnických zásad Guizotů a Thiersů osudný doktrinarismus“. *Paměti I*, Praha 1957, s. 308.

⁸ Zhodnocení české politiky včetně postojů Palackého nejnověji u O. Urbana, „*Česká společnost 1848—1918*, Praha 1982. Zde obsáhla bibliografie.

⁹ Jeřábek, D.: *Václav Vladivoj Tomek a Karel Havlíček v letech bachovské reakce*, Brno 1979.

¹⁰ Válka, J.: *Německá a česká verze Palackého dějin*, SPFFBU 1968, C 15, s. 79—91.

¹¹ Předmluva Jana Palackého in Fr. Guizot, *Dějiny vzdělanosti... s. IV*. Mladý Palacký zde tlumočí nepochybně názor svého otce.

¹² Tyto listy jsou uloženy v pozůstalosti Palackého, k níž byly vydány katalogy: Hoffmannová, J.: *Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých 1772—1968. Inventář*, Praha, Archiv Národního muzea, 1976; Bařha, Fr.: *Frant. Palacký (1798—1876). Literární pozůstalost*, č. 525, Praha, Literární archiv Památníku národního písemnictví, rozmn.

¹³ Vztahy mezi Francií a střední Evropou zpracoval E. Birke: *Frankreich und Ostmitteleuropa im 19. Jahrhundert. Beiträge zur Politik und Geistesgeschichte*, Graz—Köln 1960. Zde pasáže o vztahu Francie k Čechám, zejména stati v Revue des deux Mondes.

¹⁴ *Františka Palackého Spisy drobné, Díl I.*, vyd. B. Rieger, Praha 1898, s. 255, 260.

¹⁵ Johnson, D.: *Guizot, Aspects of French History 1787—1874*, London—Toronto 1963; Luis Díez del Corral: *Doktrinární Liberalismus. Guizot und sein Kreis*, Neuwied am Rhein—Berlin 1964; Gerart, D.: *Guizot, Augustin Thierry und die Rolle des Tiers État in der französischen Geschichte*, HZ 1960; Sieburg, H. O.: *Deutschland und Frankreich in der Geschichtsschreibung des neunzehnten Jahrhunderts*, Wiesbaden 1954.

¹⁶ Četné stížnosti na veřejnou činnost v rodinné korespondenci.

¹⁷ Podrobněji v J. Válka: *František Palacký...*

¹⁸ Válka, J.: *Německá a česká verze...*

¹⁹ Palacký, Fr.: *Dějiny narodu českého v Čechách a v Moravě*, vyd. L. Rieger, sv. I, s. LXI.

²⁰ Válka, J.: *Německá a česká verze...*

²¹ Guizot, Fr.: *Du gouvernement de la France depuis la restauration et du ministère actuel*, Paris 1820, s. 7.

²² Analýzu vztahu politického myšlení a společenské a politické situace kolem pol. 19. století ve Francii (a na Západě) a ve střední a východní Evropě provedl J. Kolečka, „*Národnostní princip a internacionalismus 1789—1860*, Brno 1984.

PALACKÝ ET L'HISTORIOGRAPHIE LIBÉRALE FRANÇAISE

L'auteur estime que l'intérêt systématique pour l'historiographie française commence chez F. Palacký dans les années quarante du 19e siècle. Il y trouva avant tout la confirmation de sa propre philosophie et théorie de l'histoire, ce qui est facile à concevoir si l'on prend en considération tout ce qui le rapprochait des historiens français tant pour ce qui est de l'expérience vécue, de la formation et de ses sources philosophiques (philosophie des Lumières, Kant, Herder) que de la conception de l'historiographie en tant que partie intégrante de la lutte politique. Entre Palacký et Guizot, on trouve en outre toute une série de ressemblances biographiques tout à fait remarquables, notamment en ce qui concerne les traits « stendhaliens » de leur jeunesse.

L'influence de l'historiographie française ne se fit guère sentir dans les recherches médiévistes de Palacký. Dans ce domaine, il était confronté à des tâches toutes spécifiques et, par sa méthode de l'analyse critique des sources, il se rapprochait plutôt de l'historiographie allemande de l'époque. Par contre, il est très vraisemblable que l'influence des historiens français marqua sa conception du mouvement hussite que Palacký considère comme la première révolution de l'âge moderne. La conception générale du processus historique chez Palacký accuse des ressemblances frappantes avec celle des historiens français; cependant, le contenu qui remplit ce cadre analogue est bien différent. Ainsi, Palacký ne put pas accepter sans réserve leur pratique d'identifier la bourgeoisie avec la nation et leur théorie de la lutte des classes. La place du bourgeois de souche galloromaine est occupée chez Palacký par le paysan libre et la petite noblesse (*zemané*), tandis que le féodalisme en tant que système est présenté comme un principe ennemi et étranger à l'esprit de la nation tchèque.

